

Socijalna misel

Ustavni problem naše države (dr. Josip Jeraj) — Uredba o „Zdravniških zbornicah“ in nagrada zdravnikov za zdravljenje ubožcev (Vaso Muračević) — Daberki iz občinske socialne politike (Fran Erjavec) — Pader Štambolijskega: borba med revolucijo in reakcijo (Franc Terseglav) — Svetovnopolični problemi in Jugoslavija (Cosmopolita) — Katoliške zadeve — Revije in knjige.

L. II. LJUBLJANA — GORICA ŠT. 6.

1923.

**„Socialna misel“ izhaja 15. vsakega meseca na najmanj
24 straneh.**

**Kulturni del urejuje Fr. Terseglav (Ljubljana), socialni
in gospodarski dr. A. Gosar (Ljubljana), politični
dr. E. Besednjak (Gorica).**

**Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportažni od-
delek, Poljanski nasip št. 2, Ljubljana. — Za Italijo
je upravništvo v Gorici, Via Carducci št. 4.**

**Cena: Celoletno 40 Din, za Italijo in ostalo inozemstvo
50 Din.**

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani.

U našem založništvu so računokar izšla naslednja dela:

Baumbach-Funtek, Zlatorog. Planinska pravljica. Druga predelana izdaja. Vez. Din 22.—
Rodenbach Gg.-Gradnik, Mrtvo mesto. Roman. Broš. Din 18.—, vez. Din 24.—
Korun dr. V., Spake. Satire, humoreske in drugo. Drugi natis. Vez. Din 40.—
Doyle A. Conan, Zgodbe Napoleonovega huzarja. Prevel V. Mihajlovič. Detektivske povesti. Vez. Din 65.—
Meško Fr. Ks., Ob tihih večerih. 11 povesti in ertic. Vez. Din 40.—
Feigl D., Pol ultra vlpavca. Ta knjiga obsega 19 daljših in krajših ertic, ki jih vse skupaj preveva dober, pristen humor. Vez. Din 30.—

Do srede meseca aprila slede še nastopna dela:

Dostojevskij F. M., Zločin in kazen. Roman v šestih delih z epilgom. Preložil Vlad. Levstik. Dva dela.

Bonsels, Prigode čebelarice Maje. Poslovenil Vlad. Levstik. Navadna izdaja brez ilustracij. — Izdaja z ilustracijami.

Leblanc Maurice, Arsene Lupin. Gentleman — vlomilec. Poslovenil Vlad. Levstik. — Iz vsebine: Aretacija Arsena Lupina. — Arsen Lupin v zaporu. — Arsen Lupin pobegne. — Skrivnostni potnik. — Kraljičino ogrlje. — Sherlock Holmes pride prepozno. Iid.

Marguerite Bernal Provins-A. Gradnik, Knjiga za tebe. Zbirka ljubavih pesmi v prostem ritmu.

Levstik Vlad., Gadje gnezdo. Povest iz dni trpljenja in nad. Drugi natis.

Marryat Kapitan, Morski razbojnik. Roman. Poslovenil Vlad. Levstik.

Kunaver Pavel, Po gorah in dolinah. I. del s 40 slikami, II. del s 36 slikami.

Rozman Ivan, Nova erotika. Disonance in akordi. Tolstoj-Levstik, Hadži Murat. Novele.

Kraigher dr. Alojzij, Školjka. Drama v treh dejanjih. Drugi natis.

— Matilda Pernus.

— Mlada ljubezen.

Rostand E., Cyrano de Bergerac. Veseloigra. Poslovenil O. Zupančič.

Scot Walter, Ivanhoe. Za mladino in odrasle. Poslovenil Vlad. Levstik.

Suchy Iv., Staroindijske basni, bajke in pravljice. Z mnogimi slikami.

Brezovnik Ant., Saljvi Slovencev. Zbirka najbolj ših kratkočasnic iz vseh stanov. Nova, predelana izdaja.

Herrman Ign., Kako se je Kullhova Nantka možila. Poslovenil dr. Bradač. V dveh delih.

Baudelaire, Poezije v prozi. Poslovenil Karlin.

Dante.

Izdal in uredil dr. Alojzij Res. Oprema razkošna, okrog 300 strani velike četrtinke in 11 umetniških prilog. — Knjigo, na katero smemo biti Slovenci ponosni, je okrasil Tone Kralj.

Naročila sprejemajo vse knjigarne kakor tudi založna knjigarja

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16

Dr. Josip Jeraj:

Ustavni problem naše države.

Naše državno in narodno življenje trpi na hudih in ekstremnih ustavnih in narodnih bojih, ki bodo ogrožali obstoj države, ako jim ne pridemo ob pravem času v okom. Ti napeti strankarski boji ne izvirajo toliko iz politične nezrelosti, temveč so v prvi vrsti posledica posebnosti našega državnega organizma. Ni menda na svetu države, ki bi imela v sebi toliko zapletenih problemov, kulturnih, gospodarskih, plemenskih, etičnih, verskih in zemljepisnih, kakor Jugoslavija. Rešiti bo mogla vse te probleme le skrajna demokracija na podlagi široke samouprave ljudstva, ki bo znala prav voditi in zbirati narodne sile v skupno državno življenje.

Vprašanje je, kako naj te različne elemente (Vlahe, Turke, pravoslavce, katolike, stanove) spravimo v novi državni red, v veliko zamisel jugoslovanskega edinstva vpeljemo in jih napravimo za zrele državljane. Vrhovni kriterij mora biti jugoslovanska dobrobit. Problem ni lahek. Treba poznati bistvenost psihičnega in kulturnega obilježja jugoslovanskih rodov. Ako hočemo pravo zadeti, se ne smemo enostransko naslanjati na kake logične zaključke zgolj racionalizujočega misleca, temveč na globljo genialno intuicijo, ki se odpira človeku, ki ne samo misli, temveč doživlja naš narod.

Če s tega višjega vidika presojava naš državni problem, moramo reči, da so vsi dosedanja poskusi rešiti naše ustavno vprašanje, več ali manj enostranski. Temeljijo le preveč na narodno-državnopravnem stališču. Je sicer prav, da se upošteva tradicija, ker mora vsak napredek varovati kontinuiteto s preteklostjo, vendar pa moramo stremeti za tem, da se dvignemo nad oblike preteklosti do širših in globljih vidikov. Okorele državnopravne oblike (Radić in hrvatsko pravo, velikosrbska monarhija) so velika nevarnost za naš socialno-gospodarski program, ako enostransko obvladajo celotno politično življenje. Reakciji na vseh poljih se s tem odprejo na široko vrata.

Državnopravni problemi spadajo v preteklost, naš čas ima čisto druge potrebe in stiske, ki čakajo nestrpno na rešitev na socialno-gospodarskem polju. Zato moramo ta element tudi v naših ustavnih bojih postaviti v ospredje. Pokrajinsko avtonomijo zahtevamo zato, da moremo sami upravljati svoje lastne zadeve; srbski uradniki ne poznajo naših razmer ne duše našega naroda, avtonomijo zahtevamo vsled tega v prvi vrsti iz socialno-gospodarskih ozirrov. Ves ustavni problem postavljati le na narodne, oziroma plemenske diference, se pravi ne razumevati potreb novega časa, v katerem živimo. Tudi ne véde prerokanje na podlagi narodno-državnopravnih ideologij do nobenih praktičnih uspehov,

kakor kažejo dosedanje izkušnje. Kako labilni in prožni so pojmi o narodu in plemenih, je razvidno iz tolikih različnih in nasprotujočih si teorij in diskusij o tej stvari. Zato je boljše, da rešujemo naš državni ustavni problem z globljih, bolj realnih vidikov. Pomagati si moramo najprvo tam, kjer nas najbolj tišči, kjer je vir vsega zla, ki tare današnjo družbo in tudi našo državo.

1. Mi se moramo predvsem boriti proti liberalnemu pojmovanju konstitucionalizma in z njim združenemu lažidemokratskemu parlamentarizmu. Ta parlamentarizem je zapadno-evropskega izvora in izhaja iz pretiranega individualizma prosvitljene dobe. Prenesel se je od tam v imenu demokracije skoro v vse druge države, ne glede na to, ali je bil primeren dotičnemu narodnemu značaju ali ne. Ta parlamentarizem že davno več ni za naše državne razmere, je bolj ovira kakor pospeševanje državnega življenja, če izvzamemo mogoče Angleško, kjer še kolikor toliko prospeva. Ni tudi to čudno! Kajti kakor individualizem sam, tako nosi v sebi tudi njegov otrok »demokratski« konstitucionalizem kal za razkroj in razcep. Konstitucionalizmu ni narod nič več kakor vsota isti jezik govorečih ali isti državi pripadajočih ljudi, ni pa mu nekaj takega, kar ima nadindividualno bistvo in eksistenco. Ker ta konstitucionalizem že a priori varuje le pravice posameznikov ali posameznih političnih skupin, ne pa države in naroda kot organične celote, zato je nesposoben iz samega sebe ustvariti samostojno državno naziranje, ki bi bilo v resnici napredek nasproti državnemu absolutizmu, kakor je pred njim vladal.

Parlamentarizem je sprejel sicer v svojo ideologijo pojem o ljudski suverenosti, a ker ni znal naroda in države pojmovati kot organične, nadindividualne celote, je iz pojma ljudske suverenosti napravil nek vodeni pojem o splošni volji ljudstva, »volonté générale«, ki naj na ta način nastane, da se aritmetična večina državljanov ujema v eni in isti zadevi. Ta splošna volja pa je vedno volja le gotovega dela ljudstva, ene stranke, nikdar naroda. Na podlagi tega individualizma posamezniki in stranke v praksi nikdar ne glasujejo, kakor da bi se čutili kot pooblaščenca celokupnosti, temveč le v imenu lastne individualne ali enoskupinske koristi. Saj po individualizmu tudi ni nobene vezi, ki bi spajala posameznike, ki tvorijo državo. Država jim je tu samo zaradi posameznikov. (»Die größtmögliche Wohlfart der größtmöglichsten Zahl«, kakor je dejal že Bentham.) Udeležujejo se zato državnega življenja, samo da ščitijo svojo prostost, svoje pravice, bremena pa si prizadevajo zvaliti na ramena drugih. Tisti, ki imajo enake interese in jih podžigajo iste strasti, se združujejo v stranke in potom njih usiljujejo drugim svojo voljo. Po tem pojmovanju jim je stranka vse, malik, država pa samo sredstvo za izrabljanje drugih v svojo korist. Posledica tega je nenasitno strankarstvo v vseh modernih takozvanih demokratičnih državah.

Na tem dejstvu nič ne spremeni okoliščina, da so se proglasile enake državljanske pravice za vse. Manjšine ne morejo s temi pravicami de-

jansko nič začeti. Nasprotno, čim bolj napreduje formalno pravna enakopravnost v državi, tem nasilnejši je absolutizem gospodujoče stranke. Kajti moderni parlamentarizem gradi vsled svojega mehaničnega in individualističnega ustrojstva vso notranjo in zunanjo politiko na sili, ne na pravici, na večini, ki jo zastopa, ne na skupnosti, ki ga nič ne briga. Ker ne pripoznava organične rasti družbe na podlagi družinskih, plemenskih in pokrajinskih posebnosti, utesnjuje vse v svojo prekoncepirano šablonsko ideologijo, je ubijalec svobodnega osebnostnega in samoniklega narodnega življenja. Ustvarjen, da čuva svobodo, pravico posameznikov, vse to v svojih logičnih posledicah ubija.

Če različni teoretiki in idealisti modernega konstitucionalizma še tako proslavljajo vedno bolj se udejujučo pravno ureditev države, pohlep in egoizem končno vedno prevladuje. Zato je glavna napaka parlamentarizma, da se ne ozira na manjšine, čeravno čuti krivico, ki se v tem nahaja. Despotizem knezov se je svoje dni omilil po patriarhalnem in prosvitljenem despotizmu, moderni despotizem stranke pa ne pozna takega korektiva.

Moderni parlamentarizem pa ni samo vsled tega škodljiv, ker dosledno vede k vladi večine nad manjšino, temveč tudi ker v stvarnem oziru nič več ne odgovarja državnim razmeram našega časa. Državni aparat je postal po najnovejšem razvoju socialnega življenja in napredku tehnike neverjetno kompliciran. Država 20. stoletja mora skrbeti ne samo za red in pravno zaščito državljanov, temveč mora energično posegati v razvoj moderne velekapitalistične industrije in ustvarjati izravnano in pravično ravnotežje med njo in posamezniki, med močnimi in slabimi. Posameznik je brez moči nasproti tem silnim mehanizmom naše družbe, zato mora država nastopiti kot regulator. Tudi v etičnem oziru more v sedanji družbi le država s postavodajo in policijo umazane vode moderne senzacije in najhujšega oškodovanja narodnega zdravja in nrvnosti zaježiti. Država zato potrebuje čisto drugačnih direktiv, kakor jih more dati sedanji parlamentarizem. Država potrebuje strokovno nabrazenih voditeljev, ne samo poklicnih politikov, ki so voljeni na podlagi čisto splošnih in strankarskih vidikov, in sicer od strank, ki spadajo večinoma po svoji ideologiji v minule čase. Taki možje odločajo vprašanja, ki jih dostikrat dobro ne razumejo: o proračunu, gospodarstvu, davkih, šoli, cerkvi, delavski in socialni zakonodaji, industriji, narodnem gospodarstvu odločajo dostikrat s čisto strankarskega in neredko samo z demagoškega stališča, kakršen je pač trenuten političen položaj. Zato potrebujemo namesto sedanjega političnega parlamenta strokovni parlament, v katerega bodo voljeni delegati strokovnih organizacij, ki bodo v takem strokovnem parlamentu s strokovnega stališča zastopali interese svojega stanu in celokupne države. Politična vprašanja se morajo iz tega parlamenta kolikor mogoče izločiti in prepustiti političnemu parlamentu, ki naj bo zopet samo delegacija avtonomnih zastopstev po deželah. Le

taka strokovna zastopstva, obstoječa iz najboljših in najizkušenejših mož v vseh panogah narodnega življenja bodo kos vsem težavnim nalogam moderne kulturno-socialne države. Slovenska ljudska stranka je ravno s svojim programom, ki predvideva stanovska zakonodajna zastopstva, pokazala, da je edina moderni državni razvoj razumevajoča stranka v našem parlamentu.

2. Ustvaritev strokovnega parlamenta bo zadala samoobsebi smrtni udarec sedanjemu centralističnemu parlamentarizmu. Strokovni parlamenti nam bodo jasno pokazali, da moramo od spodaj navzgor ustvarjati in tako vso ljudsko maso pritegniti k plodonosnemu delu. Avtonomija posameznih pokrajin bo z narodno-gospodarskega vidika potem nekaj samoobsebi umevnega. Nihče ne bo več hrepenel po centralizmu, ki hoče po svojem materialističnem pojmovanju državnega življenja ustvarjati od zgoraj navzdol neko nasilno mehanično enoto in je naravna posledica konstitucionalizma. Državno življenje pa ne sestoji iz mrtvih strojev, temveč iz živih ljudi. Iz njih se more enotnost ustvarjati ne potom mehničnega, temveč le potom organičnega naravnega združevanja. Najprej morajo male celice življenje dobiti, te se morajo združevati sukcesivno v večje enote, dokler jih ne krona združitve v državi. Država s tem, da pripozna samoupravo nižjim enotam, navidezno zgubi, a po svetopisemskem reku: »Kdor življenje zgubi, ga bo našel«, s tem žrtvovanjem svoje enotnosti še bolj utrdi sama sebe. Državljeni bodo bolj zrastle s svojo državo, se vživeli v njen organizem in dušo, ker bo cela ustava in uprava izhajala iz naravnih potreb njihovega socialnega in gospodarskega sožitja. Tako pa imamo velik centralistični parlament kot nekako umetno glavo brez živega telesa, brez živih stanic. Narod ga ne pripozna in mu je tuj, ker ne vidi v njem svojega bistva, duše in izraza svojega narodnega življenja. Tu je težišče vsega našega ustavnega problema. Odtod izhajajo vsi naši narodni in plemenski spori ter krize, ker nimamo pravega, narodu prilagojenega upravnega sistema. Zato ne plavajmo po zraku in ne kopirajmo slabih upravnih sistemov zapadno-evropskih narodov, temveč ustvarimo sami iz sebe, iz svoje narodne tradicije in iz naših sedanjih socialnih in državnih potreb ustavo. Oče in mati dasta svojim otrokom svojo podobo, dajmo tudi mi svoji državi svojo narodno podobo. Slovani imamo že po svoji naravi izraziti smisel za podružabljenje, za samoupravni ustroj življenja (zadruga, mir). Oživimo samo to, kar je nam narava sama dala kot dedščino.

Centralizem in lažidemokratični parlamentarizem vodita vedno do nasilstva večine nad manjšino in ubijata v manjšini ljubezen do države. Samoupravni sistem pa ne izključuje manjšine, temveč vodi vse ljudstvo k soudeležbi na državnem življenju. Celotno družabno in gospodarsko življenje organizira po stanovskih zadrukah in potom samouprave združuje vse narodne sile v državno enoto. Tu ni več večine in manjšine, ne gospodujočih, ne vladanih, temveč le delo in široka kooperacija v dosegu višjih

ciljev. (Max Scheler: Vom Ewigen im Menschen; Die christliche Liebes-idee und die gegenwärtige Welt, 168 in sl.)

3. V takem družabnem sistemu z gubijo narodni in plemenski prepiri svojo ostrino. Stanovska in gospodarska solidarnost bo postala prvi državotvorni činitelj. Srbski, hrvatski in slovenski kmet, rokodelc, trgovec, uradnik bodo našli v stanovskih zbornicah podlago za sodelovanje. Tudi bo v novem družabnem redu manj priložnosti za nacionalne hujskarije, ki tako bohotno cveto v našem političnem parlamentu. Različne klike ne bodo več mogle izrabljati narodnega momenta in netiti sporov, pri katerih končno trpi le ubogi narod, ki ga ščuvajo brezvestneži drug na drugega, da si polnijo žepe.

Nacionalni moment bo imel v tej državni upravi le toliko pomena, kolikor pospešuje blagor skupnosti. Avtonomistične in federalistične ureditve države ne zahtevamo le radi separatnih narodnih ali plemenskih ozirov, temveč predvsem vsled občekulturnih in gospodarskih. Ljudje, ki imajo isto kulturo in isti jezik, lažje organizirajo svojo upravo. Zahtevati pri nas v Jugoslaviji narodno avtonomijo iz izključno tradicionalno-narodnih ozirov je razen v Sloveniji v naši državi tudi praktično nemogoče. Srbski in hrvatski element sta tako mešana (Hrvatska ima le 61 % Hrvatov, drugi so Srbi in drugorodci, ravnotako in še bolj so narodno mešani Bosna-Hercegovina, Dalmacija, Bačka, Banat, Macedonija), da bi z izključno narodno-avtonomističnim vidikom samó prenesli spore iz centrale v pokrajinske zборе. Zato je treba avtonomistično ali federativno ureditev države izvesti predvsem s splošno kulturnega in gospodarskega vidika, narodno-politična vprašanja pa morajo smotreno kot golo sredstvo za višji cilj pomagati pri procesu konsolidiranja države. Avtonomne korporacije morajo biti delegacije strokovnih, gospodarskih in kulturnih (cerkev, šola, znanost, umetnost) organizacij. Federalizem mora po Krekovih besedah pomeniti: veliko, veliko svobode; čim več samouprave, tem boljše, in sicer ne samo radi narodnih ozirov, ali celo izključno samo radi njih, temveč radi posebnih potreb posameznih narodnih korporacij, stanovskih organizacij, posameznih okrajev, povsod, kjer se nahajajo večje gospodarske in kulturne zajednice. Podlaga samouprave pa bodi po zgledu angleškega selfgovernmenta občina, kajti ravno v občini se narod neposredno vzgaja za državo. Tam imenujejo to Home-rule, hišno, domače pravo. Kmetska občina naj bo tisto osrednje telo, iz katerega vse drugo izhaja; to je tudi predvsem slovanska miselnost.

Taka avtonomistična ali federalistična ureditev države bo tudi z narodnega stališča ugodno vplivala na državo, ker bo zmanjšala historično nasprotstvo med Hrvati in Srbi. Hrvati bodo vsaj nekoliko vzdrževali kontinuiteto s svojim historičnim razvojem, ravnotako Slovenci, muslimani, Macedonci i. dr. Ne bodo čez noč postavljeni v neposredno kulturno in državno skupnost z ljudmi, ki so jim bili doslej tuji. Država je tudi živ-

ljenska skupnost usode. Prej pa se bomo Slovenci vživeli v kulturno skupnost Slovenije, prebivalci Hrvatske v Hrvatsko, Bosanci v skupnost Bosne, kakor pa naenkrat cele Jugoslavije. Zato je treba potom manjših kulturnih skupnosti počasi pripravljati smisel za širšo kulturno skupnost Jugoslavije. Historično ljubosumnost med Hrvati in Srbi bo tudi avtonomija odpravila, ker ne bo enostransko koncentrirana vsa državna sila v srbskem plemenskem centru in bo hrvatski narod tudi svojo državno pravno teorijo sukcesivno prilagojeval novim razmeram. Vživeti v novo državo bo Hrvate mogla le široka samouprava, centralizem bo pa prej ali slej državo razbil.

4. Pri sedanjem položaju pa morajo stranke svojo socialno-gospodarsko ideologijo v ospredje postaviti, ako hočemo kmalu priti do urejenih razmer, ne narodno-politično. Narodnost naj smatrajo po krščanskem zamislu samo kot funkcijo v prid skupnosti, države in človeštva. Država nam ne sme biti nekaj tujega, sovražnega, temveč skupnega, kakor je n. pr. zadruga za vse člane. Naj ni nobene nasilne podreditve ali nadreditve, temveč široka kooperacija. Sicer tudi pri avtonomistični ureditvi hegemonija, vodstvo enega, ni izključeno; tu ima Krek prav, eden bo vedno vodil, toda moralno. Eden bo vodstvo imel tudi pri federalistični ureditvi države (v Ameriki vodijo države ob atlantski obali, v Britaniji vodi angleški otok, v Rusiji moskovski velikoruski element). Dejanska hegemonija se ne da izključiti; kajti ta je nekaj naravnega. Izločiti pa je silo in umetni ustavno-parlamentarni mehanizem, ki daje premoč tisti klikki, ki je bila l. 1918. slučajno na vrhu, ko se je država stvorila. Hegemonijo naj ima tisti, ki bo kulturno, etično, državotvorno višji, ko se ustvarijo za vse enaki pogoji sožitja in da vsem možnost maksimalnega razmaha. Velja naj ne princip v grobem smislu močnejšega, kakor je v nerazumni naravi, temveč v človeškem življenju naj pomeni vedno močnejše to, kar je boljše. Tisti narod, ki je boljši, bo naravnim potom dal državi svoj značaj in jo vodil. To ne bo potem nobena narodna, plemenska, kapitalistična ali dinastična hegemonija, temveč vodstvo najbolj naprednih.

Če se tako dosledno izvede avtonomistična uprava države, je tudi vprašanje monarhije ali republike postransko. Glavno je, da imamo ljudsko državo, kjer ljudstvo samo sebe vlada po avtonomnih pokrajinah, ki si popolnoma svobodno izbira svoje deželne šefe, ki jih nima nihče ne zavreči ne potrjevati. Vrhovni predstavitelj države na zunaj se more imenovati ali monarh ali predsednik, to je čisto vseeno; glavno je, da ta faktor ne zavira po nobenih tradicionalnih določilih razmaha narodovih sil.

5. Končno moramo poudariti, da je neobhodno potrebno za ozdravitev naših državnih razmer, da spoznamo, da je težišče vsakega državnega reda v mišljenju in ne v oblikah. Oblike so sicer dostikrat izraz mišljenja, a gotovo je kljub temu, da nas najboljše državne oblike ali sistemi ne

morejo rešiti, ako nimamo dobrega duha. »Duh je, ki poživlja.« Pravega duha pa bomo vdihnili našemu državnemu in družabnemu sistemu, ako se povrnemo nazaj k organičnemu pojmovanju življenja krščanskega srednjega veka in se otresemo individualističnega in mehaničnega ustroja sedanjega parlamentarizma. Stranka mora postati organ skupnosti, ne samonamen in malik, ki nikogar drugega poleg sebe ne trpi. Država s takimi strankami mora propasti, je samo neka žoga, za katero se več zagrizenih sovražnikov trga. Danes smo že tako daleč, da pomeni boj strank boj dveh bančnih koncernov za vlado v državi (Francija). Tako trpi kontinuiteta razvoja v državnem življenju. Danes se dela ta politika, jutri čisto nasprotna; ruski, turški, balkanski problem i. dr., vse se rešuje s kapitalističnega stališča, kakršen bančni koncern je pač trenutno na krmilu v Parizu, Londonu, Washingtonu. Opozicija nič ne pomaga, temveč tudi razdira, ker nimamo zavesti, da sta tako večina kakor manjšina državi odgovorni. Da se ta razdiralna sila zajezi, moramo poživiti zavest skupnosti in odgovornosti nasproti državi na podlagi krščanstva (Radić pravi človečanstva). Enotna država je nemogoča pri sedanji strankarski razcepljenosti in večinskem principu. Zato moramo zavarovati pravico in svobodo manjšin, pritegnili vse narodne plasti k samoupravi in izvršiti poduševljenje in ponravstvenje vsega narodnega življenja potom široke samouprave ljudstvu od najnižje samoupravne enote — občine — do najvišje centralne.

6. Glavni predpogoj zdravega razvoja naše države pa je, da spoznajo vse stranke in odločilni činitelji, da država ni človeška iznajdba, temveč produkt razvoja občestvenega življenja. Ne smemo je primerjati kakemu stroju, ki se umetno konstruira in kakega lepega dne razbije ter z drugim nadomesti, temveč z drevesom, ki od znotraj raste in se razvija, ki umrje in dá prostor novemu organizmu. Vsaka država ima kakor organično življenje svoje lastne zakone razvoja, svojo lastno zgodovino, ki se razlikuje od razvoja in usode vsake druge države. Četudi se je kaka država od druge učila in jo posnemala, je bila vedno v svetovni zgodovini velika zmota, če so kdaj poskušali v svoji državi življenske in pravne oblike ter uredbe kake tuje države vpeljati. Vedno so bili teoretiki pri zeleni mizi, ki so si šablonsko zamislili kako »idealno« in »normalno« državo in si domišljevali, da je naloga človeštva, tako idealno ali normalno državo v življenju uresničiti.

Pravi državniki in organizatorji pa ne bodo drzno ustvarjali šablonskih konstrukcij o idealnih državah, temveč bodo z veliko spoštljivostjo študirali narodno dušo ter njene življenske moči in potrebe. Razbrati bodo skušali skrivnosti božje previdnosti in bodo veseli, ako bodo mogli pogledati pod božjo kopreno; a vlogo Boga samega prevzeti more priti na misel le kakemu življenju odtujenemu modrijanu. Dal Bog, da bi tudi pri nas v Jugoslaviji vstali taki državniki, ki bi znali pogledati pod božjo kopreno, ki zakriva prave razvojne zakone našega naroda. Bog pa nas varuj vseh

šušmarjev, ki bi hoteli vlogo Boga igrati in usiliti državno življenje v kako izmišljeno šablonsko ideologijo centralizma, ki se je slučajno porodila v njihovih možganih.

Vaso Muračević:

Uredba o „Zdravniških zbornicah“ in nagrada zdravnikov za zdravljenje ubožcev.

V »Službenih Novinah« št. 85, oziroma v »Uradnem listu« za Slovenijo št. 41 z dne 28. IV. 1923 je izšla uredba o »Zdravniških zbornicah«, ki določa v členu 12 sledeče:

»Če bolnik zaradi dokazanega siromaštva ne more plačati zdravnika, ima zdravnik, ki je dal prvo pomoč, pravico zahtevati nagrado za svoj trud in za svoje druge izdatke po taksi za zdravniške storitve od občine, v katero je bolnik pristojen.«

Določba te uredbe stoji v nasprotstvu z zakoni, ki obravnavajo to zadevo na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem. Določbe teh deželnih zakonov se sicer nekoliko med seboj razlikujejo, ugotavljajo pa enotno, da privatne osebe, kot zdravniki itd., imajo le takrat pravico zahtevati od občine povračilo za oskrbo, zdravljenje in podobno, če se je oskrbovanje izvršilo po naročilu občine. Če je slučaj bil zelo nujen, da ni bilo z oskrbo ali zdravniško pomočjo mogoče čakati, se zahteva, da je oskrba ali zdravljenje bilo naznanjeno občini, v kateri siromak biva. Ta določila so bila sprejeta v zakone različnih dežel na podlagi domovinskega zakona, ki odreja, da ima domovna občina pravico določiti način ubožne oskrbe svojih ubožcev. Brez dvoma, da občina, ki ima dolžnost plačevati oskrbo svojih ubožcev, mora imeti tudi pravico, da določa, na kak način se oskrbujejo njeni ubožci. V nasprotnem slučaju bi to določali ubožci sami ali pa druge osebe. Občini bi lahko narasli ogromni, mnogokrat prav nepotrebni stroški, ki jih ne bi mogla plačati. Ako tega določila ne bi bilo, bi domovna občina n. pr. morala plačati oskrbo svojega ubožca v vsakem, tudi najdražjem zavodu, katerega bi si ubožec izbral. Morala bi plačati honorarje zdravnikom, ki zdravijo ubožce, ne da bi v resnici zdravniške pomoči bili potrebni. Skratka, nastale bi najrazličnejše možnosti, delati občini nepotrebne stroške. Da se takim zlorabam izogne, določajo ubožni zakoni, ki so v veljavi na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in v Dalmaciji, točne pogoje, pod katerimi sme privatna oseba zahtevati povračilo oskrbnih stroškov, storjenih za občinskega ubožca.

Ne oziraje se na te zakone določa § 12. omenjene uredbe o »Zdravniških zbornicah«, da ima zdravnik brez nadaljnega zahtevati nagrado za svoj trud in za svoje druge izdatke po taksi storitve od občine, v katero je bolnik pristojen.

Morebitni ugovor, da govori omenjeni člen samo o dajanju prve pomoči obolelem ubožcu, je ničev, in sicer iz istih razlogov, kakor je spredaj omenjeno. V Sloveniji obstoječi zakoni poznajo samo zdravljenje, oskrbovanje ali podobno, brez ozira, ali je to prva ali kaka druga pomoč od strani privatnih oseb. Tudi prva pomoč se mora izvršiti v smislu določil zakona. Sicer pa je določilo, da ima zdravnik pravico zahtevati nagrado za »prvo pomoč«, skoro brez pomena, ker se v ubožni oskrbi da redko ugotoviti, kdaj rabi ubožec prvo pomoč. Kako naj zdravnik to ugotovi, ako ne gre le za tipičen slučaj takozvane

prve pomoči pri nezgodah ali podobnih slučajih? Tudi če bi uredba definirala pojem prve pomoči, bi ne bilo dosti pomagano.

S to določbo je drugič v kratkem času narejena v ubožni oskrbi na Slovenskem zmeda, in sicer radi nepoznavanja obstoječih zakonov. Z zakonom namreč z dne 15. maja 1922, št. 233 Ur. l. št. 77 iz l. 1922. »O zaščiti ubogih, starih in onemoglih« je bila nehote narejena zmeda, ki jo zamore odpraviti samo nekoliko nasilna interpretacija tega zakona. Ta zakon je namreč določil, da je dolžna ubožca podpirati ona občina, v kateri se ubožec nahaja, seveda brez pravice na povračilo stroškov od domovne občine. Posledica tega zakona, ki je, kakor rečeno, v nasprotstvu z zakoni, ki so v Sloveniji v veljavi in ki so se dobro obnesli, bi bila, da bi si mnogoštevilni ubožci vseh vrst izbirali poljubno občino, katera bi jih morala oskrbovati. Na ta način bi se lahko zbrala množica ubožcev n. pr. v Ljubljani, ki bi jih morala oskrbovati, dočim bi domovne občine ostale proste bremen za preskrbo svojih ubožcev.

Da omenjeni člen 12. uredbe o »Zdravniških zbornicah« ne povzroči škode zdravnikom, je potrebno ugotoviti, da ta člen za območje Slovenije sploh nima veljave, ker se zakoni morejo razveljaviti na isti način, kakor se ustvarjajo, t. j. z zakonom, ki ga sprejme zakonodajno telo na način predpisan v ustavi. Omenjena določba o »Zdravniških zbornicah« je uredba in kot taka ni mogla razveljaviti obstoječih zakonov.

Omenjena dva slučaja, ki sta se v zadnjem času zgodila v ubožni zakonodaji, nista osamljena. Da se taki slučaji ne ponavljajo in da se ne poveča zmeda v upravi, bi bilo vsekakor umestno, da se podobni zakonski ali naredbeni predlogi dajo v izjavo po klicanem oblastvom v Sloveniji, ki bi onemogočile take neutemeljene upravne določbe.

Fran Erjavec:

Paberki iz občinske socialne politike.

Zadnja leta so zagospodarili po naših najvažnejših mestih zastopniki malo-meščanstva in proletariata, ki so poudarjali v volivnih bojih zlasti svoje socialne programe. Posebno sedanja večina ljubljanskega občinskega sveta je nastopila v boju za ljubljansko mestno občino z obsežnim, dalekosežnim in radikalnim socialnim delavnim programom, ki naj bi popolnoma prelomil z dosedanjimi konservativnimi tradicijami, ki so vodile naše meščanske stranke pri njihovem kemunalnem gospodarstvu. Kakor je moral vsak moderen človek ta socialni program vsaj teoretično le odobravati, tako je pa moral tudi vsak poznavalec razmer že glede na ostali splošni politični položaj v naši domovini in gospodarski položaj naših občin vedeti, da bo ostalo mnogo, mnogo tega programa — zgolj na papirju, kajti občine se imajo danes vsepovsodi boriti s takimi materialnimi težkočami, da so vsake obsežnejše socialnopolitične akcije skoro nemogoče.

In vendar čaka naše nove mestne gospodarje baš na polju socialne politike sto in sto nalog, katerim se nikakor ne bodo mogli odtegniti, zavedajoč se stvarne potrebe in dolžnosti, ki so jih prevzeli napram volivcem. Kdor vsaj nekoliko pozna dosedanje stanje naših mestnih občinskih uprav, vidi že na prvi pogled, da njihovi dosedanji gospodarji niso imeli ne volje in ne smisla za kakršnokoli smotreno socialno politično delo, zato je treba ustvarjati in graditi povsod skoro od temelja. Socialno politično delo zahteva navadno precejšnjih gmotnih sredstev in dolgoletnega smotrenega truda, toda kjer je socialna politika še komaj v prvih povojih, se da ustvariti marsikaj tudi v razmeroma kratkem času in z malenkost-

nimi stroški, če je le nekaj dobre in resne volje. In pokazati na nekaj praktičnih in konkretnih takih socialno političnih nalog, ki jih lahko in morajo izvršiti zlasti naše mestne in industrijske občine, bo namen naslednjih mojih člančičev.

1. Družinski vrtički.

Kdor je potoval kdaj po severnih deželah, zlasti po Nemčiji, je opazil okrog vseh mest, tudi najmanjših, zanimiv pojav. Vsi nezazidani kompleksi predmestij in pri večjih mestih tudi vsa najbližja okolica je kar posejana z malimi vrtički. Težko je dobiti tam delavca ali uradnika, ki bi ne imel v najemu ali v lasti koščka zemlje (400—800 m²), katerega primerno ogradi, postavi vanj utico in ga potem skrbno obdeluje. Ob nedeljah popoldne je potem vse živo po teh vrtičih. Vsak naloži svojo družino ter jo odvede na svoj vrtič, kjer zalivajo, plevejo, presajajo, se igrajo, berejo, se pomenkujejo itd., zvečer se pa vrnejo domov čili in vpeseli ter obloženi s salato, grahom, fižolom in drugo zelenjajo, ki so jo sami pridelali in ki jim zadostuje za par dni. Kdo ne čuti silnega vzgojnega, zdravstvenega in socialnega ter tudi gospodarskega pomena teh vrtičev za delavstvo in srednje sloje?

In pri nas? Če smo odkriti, tedaj moramo priznati, da je skoro edini kraj za razvedrilo našega delavca ali uradnika — gostilna in kvččjemu še kavarna, kjer presedi lep del svojega prostega časa, trateč zdravje in denar. V delavnikih zahaja tja sam, ob nedeljah pa z vso družino.

Kakega velikega, vzgojnega, zdravstvenega, gospodarskega in socialnega pomena bi bilo, če bi uvedli to »filiistrsko« nemško navado, tudi k nam! In dati iniciativo za to je poklicana gotovo v prvi vrsti občina. Naše mestne občine, zlasti ljubljanska ima precejšnje komplekse lastne zemlje in kako lahko bi razdelila primerna zemljišča na male parcele ter jih oddala v najem delavcem in uradnikom za take družinske vrtičke. Uverjen sem, da bi niti prva leta ne bilo treba kake intenzivnejše propagande za to institucijo, le pogoji bi morali biti čim ugodnejši. Ker je to ali drugo delo na vrtiču do malega vsak dan, bi ne smeli ležati predaleč od najemnikovega bivališča. Uvesti bi jih bilo treba torej na vseh koncih mesta, kjerkoli ima občina primerno lastno zemljišče in je vodovod v neposredni bližini. Najemnina bi morala biti čim najnižja, zlasti prva leta, ko bi imeli najemniki še precejšnje stroške in bi vrtiči še ne donasali prevelikih dohodkov, odpovedni rok bi moral biti razmeroma dolg, poljsko varstvo bi moralo biti zlasti v prvih letih izvedeno precej strogo, dovažanje gnoja bi morala prevzeti mestna vprega za režijske stroške itd. Morda bi lahko prešle posamezne male parcele za gotovo odškodnino in pod gotovimi pogoji v določenem roku tudi v popolno lastninsko pravico najemnika. Pa to so že podrobnosti izvedbe, s katerimi se tu nismo dolžni baviti.

Na prvi pogled mora opaziti vsak, da bi realizacija tega načrta ne nalagala občini niti beliča stroškov, obratno, v nekaj letih bi ji nesla najemščina za te družinske vrtičke gotovo večje dohodke, kot jih pa donša ta zemlja doslej, obenem bi pa izvršila občina prevažno socialno delo trajnega in najdalekosežnejšega pomena. Sredi poletja smo, če vzamejo poklicani faktorji zadevo takoj v roke, zagledamo lahko že prihodnjo pomlad okrog naših mest, mestec in industrijskih občin celo vrsto takih vrtičev, a v nekaj letih bi se lahko ta lepa in koristna institucija pri nas docela udomačila.

Pregled.

PADEC STAMBOLIJSKEGA — BORBA MED REVOLUCIJO IN REAKCIJO.

I.

Rusija, Ukrajina, Poljska in Romunija z Madžarsko tvorijo v gospodarskem oziru neke vrste enoto. So tipično agrarne države, kojih prebivalstvo je ostro ločeno v neizobraženo »temno« kmetско maso, katera živi v več ali manj ostro izraženem podložniškem razmerju do maloštevilne gospode, ki je lastnik malodane celokupne zemlje in razvija vsaj na zunan visoko v svojih oblikah zapadnjaško kulturo na stroške kmetiskega truda. V vseh teh zemljah povzroči ali dolgotrajno tatáro-turško gospodarstvo ali pa stalna vojaška organizacija države kot nujni branik pred azijskimi navali take razmere, da se domačemu plemstvu po odtoku Mongolov kmalu posreči iz svobodnih kmetov, ki so živeli večinoma v zadružni srenji, napraviti popolne tlačane. Formalna osvoboditev kmetov, izsiljena po potrebi za večjo in intenzivnejšo produkcijo, se v vseh teh državah izvrši v primeri z zapadom zelo pozno, dejanska pa še danes, izvzemši Rusijo, ni v polnem obsegu izvedena — najmanj v Romuniji.

II.

Največjega pomena na tem velikanskem najbolj žitorodnem teritoriju vsega sveta je proces, ki se je vršil med kmetiskimi masami Velike Rusije in Ukrajine. Nekako od konca 16. stoletja dalje (v Rusiji pod Borisom Gudonovim) se spreminjajo te mase v tlačanske podložnike. Razvoj tega vprašanja v Ukrajini, v kolikor pripada Poljski, je po svojem bistvu isti; ostro se loči poljska zlahta od ukrajinskega hlapca. Le kazaštvo si ohrani nekaj svobode in se proti tlačiteljem brani s strahovitimi upori (Hmielnicki sredi 17. stoletja na Zадnjepuju proti poljski gospodi, strašni Pučačov v preduralskih stepah proti Katerini in drugi), prosti mužik pa si daje duška v sporadičnih umorih in požigih veleposestniških imetij, naveščajoč stoletja v srcih tlečo in le s konstantno kruto silo tlačeno revolucijo. Kmalu se dve tretjini rodovitnega površja in ves gozd spremeni v erarično in plemiško last in le neznamen del zemlje je svoboden pod kmetско samoupravo »mira«, ki ga pa šikanira birokracija. Carji povečujejo državo nazunaj s pomočjo plemiške generalitete in plemiškega uradništva, zato pa prodajo mužika le-tem na milo voljo; ne samo da je odslej kmet na svoj borni košček zemlje privezan, ampak tudi za svojo osebo postane last veleposestnika in vsled tega propada ne samo telesno, temveč tudi moralno, tem bolj ko cerkev kot samostojni vzgojiteljni činitelj polagoma popolnoma izgine. Ko se

kmet končno sredi 19. stoletja osvobodi, mu svoboda nič ne hasne, zemlje ima premalo, je zadolžen in brez vseh političnih pravic, plen oderuhov na eni in objekt nebrzdane volje birokracije na drugi strani; tudi mu je tik do velike revolucije 1917 pot do višje izobrazbe v nekmetске sloje dejansko zaprta. Mužik je tudi inteligentu »mužik«, to je bitje najnižjih kvalitet. Revolucije duhov, ki se začena z Aleksandrom I., to je pod vplivom francoske revolucije, mužik ni deležen; vsi prekucuški pokreti, zarote, tajna društva, teroristične organizacije, propaganda in tisk, vse to je izključno delo plemiške in meščanske inteligence, ki jo kmet mrzi, ker se je kljub odporu proti samodržavju oddaljila od njegove biti in misljenja, se pod vplivom samodržavja sama izkvarila in gradila odgovorj navzdol namesto narobe. Prvi dnevi revolucije 1917 niso delo kmetiske duše, ampak bogate buržuazije, ki čuti svoje pridobitne sile po samodržavni birokraciji vezane; kmet v sivi vojaški sukni začne revolucijo drugod, ne v Peterburgu, ampak v vojaških obkopi, kjer zapusti fronto, in doma, kjer se polasti veleposestniške zemlje in po svojih napol-socialističnih, napol-individualističnih tradicijah zadružne srenje podpre podtalno gibanje delavsko-razrednega boljševizma, ki stre meščansko revolucijo veleposestnikov in veleindustrijcev ter uveljavi takozvano diktaturo delavskega proletariata, ki se danes pred našimi očmi izpreminja v diktaturo kmeta. Ta proces se bo pa gotovo razvijal še dalje, ker se čisti komunizem spričo potrebe čim intenzivnejšega razvitka kmetiske produkcije ter eksporta v inozemstvo ne da vzdržati in bi v nasprotnem slučaju zmagala reakcija, ki bi se brez dvoma kruto maščevala predvsem nad mužikom, od katerega ima terjati prilasčeno veleposestniško zemljo, dočim brezmejnemu industrijskemu delavcu nima ničesar vzeti.

III.

Radikalni ruski zgled je imel svoj vpliv na vse sosedne države. Predvsem na Romunijo, kjer sta se tlaka in desetina odpravili šele 1864. leta, skoro istočasno kakor v Rusiji. Pred vojno je romunski kmet bil še na slabšem nego ruski, ki je mogel pred lakoto bežati vsaj v obsežno Sibirijo in tam vzeti zemljo za mali denar v najem od tamošnjih domorodcev. Veleposestvo se je po osvoboditvi zopet polasčalo malokmetске zemlje, ki je bila zadolžena, se je razkosavala, zadolževala in spravljala na boben ter obbrezencevala. Agrarna zakonodaja je bila boljarom le v prid, ker je preskrbovala kmetom posojila za obresti, ki jih niso zmagovali, dočim je boljarom ista olajševala. Tako so se kmetje veleposestnikom zopet sami

kot koloni udinjali in v svojih ilnatih kočah propadajo ob polenti. Danes kljub povojni agrarni reformi bistveno ni boljše in veleposestniki, kakor n. pr. knez Stirbej, deželo tudi politično vladajo. Zato ni čudno, da ruski zgled romunske mase radikalizuje in žene v ljuto opozicijo proti vladi. — Na Poljskem se preganja pod nacionalnimi pretvezami ukrajinski in beloruski »hlop«, kojega materialno in moralno bedo so imeli naši ljudje priliko opazovati, ko so v svetovni vojski kočevali po njegovih ušivih »hatah«. — Na Madžarskem ima danes v rokah vso oblast ista veleposestniška »gentry«, ki je med vojno stiskala malega kmeta. Povsod po teh deželah pa je revolucijsko gibanje splahnelo in samo v sosedni Bolgariji se je bilo Stambolijskemu posrečilo ustanoviti kmetsko samovlado.

IV.

Bolgarska zemlja je prirodno bogata, ljudstvo pa izredno pridno. Nasproti glupemu natolcevanju velesrbskih ideologov, da Bolgari niso slovanskega duha, treba ugotoviti, da so si ohranili slovansko združeno domače gospodarstvo ves čas pod turškim režimom, dasi so bili bolj dedni najemniki nego lastniki zemlje. Zanimivo je, da so že pod turško upravo, in sicer pod enim najboljših mož, kar jih je Turčija imela — Midhad pašo — imeli kmetske posojilnice in hranilnice. Po strmoglavljenju turškega gospodstva je prešla zemlja popolnoma v oblast malega kmeta, tako da je Bolgarija bila edina dežela na vzhodu, kjer je vsa zemlja pripadla kot popolna last malemu človeku, ne da bi se razvil kmetski proletarijat. So pa ostale bolgarskemu kmetijstvu tudi velike rane: oduševstvo, pomanjkanje izobrazbe in kapitala. Največ pa so ovirale kmetski napredek neprestane politične homatije, predvsem nesrečno makedonsko četaštvo in Ferdinandova imperialistična politika. Ko je leta 1918. doživela polom, je vaječi dežele vzela v roke Stambolijski. V zadnji dobji pred vojsko se je namreč tudi na Bolgarskem začelo razvijati svoje vrste veleposestvo in stotisoči so trpeli na pomanjkanju zemlje, ki je prehajala v last špekulantov, kateri je seveda niso sami obdelovali, pač pa se z njo okoriščali v škodo splošnosti. Zamisel Stambolijskega je bil, da zemlja kot socialno dobro preide splošno v roke tistih, ki jo morejo in hočejo sami obdelovati ter docela izkoristiti; slo je pri tem za nič manj kot poldrug milijon hektarov zemlje, ki je bila v rokah deloma veleposestnikov, deloma erarja, deloma takih, ki je niso racionalno obdelovali. S tem je v zvezi zakon o občih delovnih dolžnostih po načelu, da kdor ne dela, naj tudi ne je. Pri vsem tem je agrarna vlada Stambolijskega odločno stala na načelu pametne, to je socialno-koristno usmerjene zasebne lastnine kot »naštedene moči bivših generacij« in je predvsem utrjevala združništvo, tako da si je

od komunistov zaslužila ime »kmetsko-buržujske« vlade. Stambolijski je delal zlasti na to, da spravi v roke zadrug trgovino z žitom in tobakom, tem glavnim virom nacionalnega blagostanja Bolgarije. To je pomenilo pravo podružbljenje narodnega kapitala, toda prav to je zbudilo srdit odpor ne samo domače buržuazije, marveč tudi mednarodnega zasebnega velekapitala, ki je končno dosegel, za čemer je že dolgo stremel: da se Stambolijski strmoglavi. Ista veleburžuazija, ki z veliko toleranco gleda na diktatorske metode Mussolinija, je bolgarskemu diktatorju zamerila njegovo samopaševanje in pridno netila nezadovoljstvo proti njemu, da bi zunanja trgovina države ne prešla v roke narodnega združništva. To je bil tisti čisto prozaični vzrok padca nadarjenega voditelja bolgarskih kmetov.

V.

Ob padcu kmetskega kralja je zarajala vesoljna reakcija vseh držav in vseh narodov, laški in angleški latifundisti nič menj nego gospod Kramar v Pragi, ki želi organizirati vse slovanske in neslovanske države pod svetim geslom vseslovanstva za pohod na kmetsko-delavsko Rusijo, da tako zopet pride do svojih velikanskih posestev v Ukrajini in na Krimu, ki so mu jih mužiki odvzeli. Kmetski pokret v Bolgariji v resnici pomeni veliko nevarnost za sedanji družabni red na svetu. Na eni strani je podajal ta pokret rokó Jugoslaviji, na drugi pa Rusiji, tako da bi se bila sčasom lahko ustvarila velika svetovna kmetska državna zveza pred vratmi Carigrada, česar se niso zdale samo male sile, kakor Romunija, ampak tudi velike sile, oziroma velika buržuazija, ki je vaječa gledati na vzhod kot na svoj eksploatacijski objekt in je zato interesirana na tem, da se tu ne ustvari nobena premožna koalicija, zlasti pa ne kakšna kmetsko-socialna vladavina. Kaj čuda, da je buržuazno revolucijo proti Stambolijskemu podpirala v prvi vrsti Romunija, ki je danes glavna angleško-francoska dependansa na Balkanu. Pa tudi Českoslovaška je pokazala pri tej priliki svoje lice kot država, ki ni baš interesirana na tem, da se Balkan osamosvoji in se balkanski kmetski narodi združijo ter postavijo svoje gospodarstvo na lastne noge. Velekapital je velekapital, pa naj bo angleški ali češki. Danes je Balkan bolj kot kdaj prej torišče tuje ekspanzije in zavojevanja, ne po vojnih krdelih, ampak po bančnih koncernih, pa naj pogledamo na Jugoslavijo, Romunijo, Albanijo ali Grčijo. Po umoru Stambolijskega je tudi Bolgarija v tem krogu, v Lozani pa je ves svetovni kapital z vsemi kriplji na delu, da tudi Turčijo spravi podse in ji v obliki gospodarskih koncesij diktira pogoje, pod katerimi se ji bo dovolila zopetna instalacija v Carigradu. Vse stvari so tako lepo med seboj v zvezi, da bolj biti ne morejo. Ni je solidarnije sile na svetu nego je sila velekapitala, ki funkcionira od

enega konca sveta do drugega točneje nego najfinejši precizijski aparat in po tem daleč prekaša primitivni entuziazem vseh svetovnih prevratnikov, krščanskih in nekrščanskih socialistov, apokaliptikov in podobnih meglenežev.

VI.

Ob priliki nesrečnega konca Stambolijskega je časopisje, odvisno od velepridobitnih krogov, z velikim zadoščanjem in neprikrito škodoželjnostjo celo pri nas, kjer je padec moža živo zadel naše politične državne interese, konstatiralo dejstvo, kako so kmetске mase svojega voditelja zapustile. Čisto prav ima liberalni tisk; res je tako. Vsi veliki poveljni socialni pokreti so se razen v Rusiji izjalovili in so se morali, in svetovna reakcija ali restavracija po pravi računa na nezavednost in neizobraženost mas kot najugodnejši činitelj svoje zmage. Naš Krek je to genialno predslutil: beri »Črne bukve kmetškega stanu! Velekapital mora zmagati, če uniči v gospodarskem življenju krščansko načelo vzajemnosti, ki se je najlepše v gospodarsko-socialnih oblikah izražala v slovanskih kmetških narodih, dokler so bili od krščanstva globoko prešinjani (stran 167—178). Socialistični pokret 19. in 20. stoletja pa nosi sam v sebi kal razpada, ker ni po nobenih večnostnih religioznih vidikih orientiran. Da je uspel v Rusiji ustvariti kolikortoliko trdnjšo obliko družabnega sožitja, za to so prav posebni vzroki. Boljševizem germanomarksističnih komisarjev bi se v Rusiji štiriindvajset ur ne držal, da mu ni mužik posodil nekaj svoje stare vere v »večno pravdo«, vcepljene mu od kievskih menihov in »podvižnikov božjih«, od pobožnih romarčkov in »božjih norčkov«, kateri so prepotovali vso rusko zemljo, tolažeč gladne in bose s »kraljestvom nebeskim«, — da ni mužik položil vanj nekaj svojega idealizma »ponižanih in užaljenih«. Kajti tudi glad ima svoj strašni idealizem, če ne ugasne pred njegovimi očmi luč krščanske vere in obetov, in celo v svojih moralnih grehah tak siromak ne pozabi višjih stremeljenj. V mukah, preganjanju in sibirskem mrazu pa se je netil notranji ogenj tudi v srcih precejšnjejšega dela ruske revolucionarne inteligence, ki si je v Tobolsku in na Kamčatki ter v tajgah ustvarila celo izgnaniško poezijo. Kjer pa je zavladal materializem splošno kot življenski nazor in praksa, kjer proletarec po vsej svoji vzgoji in duhu ni nič drugačen od obsodjenega »buržuja«, kjer je čim večja udobnost in uživanje končni cilj vsem brez izjeme, kjer so uničene večne vrednote, kjer tuzemskih ciljev ne osvetljujejo in ne ravnavajo onozemski, kjer se je religiozno čuvstvo zamenjalo z »eksaktnim« in »znanstvenim«, tam se mora izjaloviti vsak pokret, ki gre proti sili denarja, katera se more premagati samo z nebeskim idealizmom. Ko še v Rusiji ugasne popol-

noma duh krščanstva — česar Bog ne daj — ko marksizem tam ubije zadnje sledi iskanja »večne pravde«, se ne bo prelevil v kakšno pametnejšo obliko gospodarstva, kakor bi bilo želeti, ampak svoje mesto odstopil velekapitalu zapadne Evrope. In v taki veleburžuazni vladi bodo potem sedeli tudi socialisti, kakor sedijo danes v Evropi skoro v vseh kapitalističnih vladah, ker so po duhu sami popolni »buržuji«, lačni ne »večne pravde«, ampak oblasti in denarja, sami otroci kapitalizma: vsi ti Vanderveldeji, Scheidemanni, Blumi in Gompersi. Od njih vzgojene mase pa so kakor trsi, ki jih veter maje, brez vere in upanja in brez zvestobe, ovce, ki se precej razkrope, če udariš pastirja. To je izkusil Stambolijski in utegne še marsikateri drugi.

VII.

Tako se nahajata revolucija in restavracija danes v ljuti medsebojni borbi ne zavedajoč se, kako zelo sta si po svojem izvoru sorodni. Razmere pa se ne bodo trajno ustalile, naj zmagata ta ali oni, ampak bomo doživljali neprestane reakcije in protireakcije, ako se kakšnemu tvornemu geniju ne posreči izliti novega duha nad »vse meso v Izraelu«. Iz česa namreč zajemlje svoje moči novodobna reakcija? Nemška restavracija po Napoleonovih vojskah, ki je bila še odsev prejšnjih krščanskih dob, je imela filozofe, svoje romantične pesnike, francoska Chateaubrianda, de Maistra, cel tradicionalistični modroslovni sistem in tudi družabni zamisel, naslonjen na ljubezenske etične motive. Kljub temu se je po 30 letih popolnoma poplitvila. Današnja restavracija pa idejnega tvornega zamisla sploh nima; je v samem svojem začetku brutalna, osnovana na terorističnih organizacijah, obnavlja staro nacionalistično ideologijo. Ona ne gre za ničemer drugim nego za golo vzpostavitvijo vsega starega brez omejitve, brez nadaljnjih perspektiv, brez klic bodočnosti. Ohraniti medvojne pridobitve in jih pomnožiti z novimi investicijami v Rusiji, Mezopotamiji, Perziji itd., zamenjati en imperializem z drugim, to je njena filozofija. Po svoji mentaliteti globoko nekrščanska, liberalno-nacionalistična, se odeva v plašč krščanstva, kjerkoli ji to prija. V resnici pa znači vstajenje tiste gosposke morale, koje uresničenje so od svetovne vojske prizadete mase le navidez kratko prekinile, na podlagi katere so izvestni sloji, izvestna plemena, izvestne države hotele zavladati nad drugimi. Kar reakcija imenuje »nacija« — to so samo nekaterniki, izbranci plemena, rojeni imejtelji vseh gmotnih blag, elita buržuazije — kar restavracija razume pod »silo nacionalizma«, to so gospodovalni egoistični nagoni enih v nasprotju z drugimi, razredni egoizem gospodarjev v nasprotju z razrednim egoizmom sužnjev — kar se tu razumeva pod »narodom«, niso njegove po krščanstvu po-

duhovljene dobre, ampak njegove s posvetnjaško kulturo prepleškane animalične sile. Ta restavracija seveda sveta ne bo resnično restavriral, ampak razkroj le pospesila.

VIII.

Stranke katoličanov so svoje stališče do tega pojava konkretno formulirale v geslu: Niti z revolucijo niti z reakcijo! To se pa ne sme razumeti tako kakor da bi se krščanskim verskim in moralnim načelom kolikortoliko odgovarjajoči družabni red nahajal v aritmetični sredini med enim in drugim ekstremom. Krščanski zamisel je namreč bistveno drugačen tako od sodobne reakcije kakor od sodobne revolucije, ki sta obe zrastle na materialističnem nazoru o vesoljstvu, človeku in družbi. Kar ga po nepremostljivem prepadu loči tako od kapitalizma kakor od socializma, je njegov od cerkvenega organizma posneti ideal moralne odgovornosti vsakega napram vsem, in vseh napram vsakemu poedincu, s čimer se izključuje tako goli samopašni individualizem kakor neodgovorno vladstvo vseh nad poedincem, ki ima tudi svoje večne in neodjemljive pravice. Nadalje krščanski ideal postavlja v ospredje ljubezen, ki ni samo golo sredstvo za doseg čimvečjega blagostanja čim večjega števila ljudi, kakor uči to humanitarizem, ampak je sama sebi namen in je naravnost usmerjena k Bogu, oziroma k moralni izpopolnitvi vesoljstva v Bogu. Tako bodi krščanstvo ne interesno, ampak ljubezensko občestvo. V taki družbi izgine razred kot izključno bojna forma in se uveljavi stan, ki je korporacija z moralno utemeljenimi in pravno določenimi pravicami ter dolžnostmi do skupnosti. V tem se ujemajo vsi krščanski sociologi: Vogelsang, Adam Müller, Krek, Max Scheler in drugi. Drugo vprašanje pa je seveda, jeli ta ideal danes sploh še dosegljiv; težko in usodno vprašanje! Nam se zdi jasno, da ni dosegljiv, ako ne postavimo svojega osebnega in skupnostnega življenja na čisto drugi temelj. Današnja družba s svojimi kompliciranimi gospodarskimi interesi in ustrojem je s krščanstvom nezdružljiva, ako ne začne z demontiranjem svoje industrialne, materialne, meščanske kulture, in se poenostavi. Kako n. pr. s krščanskimi moralnimi načeli brani interese veldružbe Chester v Orientu, s čimer je bistveno zvezano gospodarsko blagostanje Amerike, kakršna je danes? Ne upamo si delj vglabljeti se v ta problem, rečemo le; Potrebna je velika, globoka, široka revolucija duhov, korenit notranji preokret, miselni in čustveni prevrat, kakršnega morejo povzročiti le religiozne ideje krščanstva, če se oživijo zopet v srcih. Brez dvoma pa najplodovitejši spočetnik takega preobrata ni meščansko ljudstvo, ampak kmetsko, ne popolnoma tako, kakršno je, ampak kakršno more biti spričo svojega enostavnejšega, z

Bogom in zemljo tesneje zvezanega življenja. To so napovedovali vsi slovanski misleci: Poljak Reymont v svojih kmetijskih romanih, Tolstoj in Dostojevskij v svojih brezsmrtnih delih, Krek v svojih malih, toda težkih misli polnih »Črnih bukvah«.

Franc Terseglav.

SVETOVNOPOLITIČNI PROBLEMI IN JUGOSLAVIJA.

V Dickensovem romanu »Dve mesti«, kateri se odigrava za časa francoske revolucije, tvori središče vsega zanimanja neki stari gospod, prokurist prastare bančne firme, ki obavlja posle svoje hiše po davnih uzansah, vestno, točno in nezmotljivo kakor kronometer. To je tip Angleža, in njegove metode so tudi metode angleške svetovne politike, ki se niso tekem dolgih stoletij za las izpremenile. Te politike ne vodijo visoke in presenečujoče ter prevratne ideje, zato pa je čudovito enostavna, matematično dosledna in gre nepremično po eni poti, ne da bi kdaj svojega cilja zgrešila. Cilj te politike, ki ima pred očmi blagostanje dežele, katera se sama ne more prehranjevati in je zato primorana v zameno za svoj premož in svoje obrtne izdelke uvažati živila z vsega sveta, je ta, da se ohrani svobodna trgovina, da so ji odprte vse morske poti, in da se na evropski celini ne stvori nobena koalicija, ki bi mogla britansko otočje blokirati in mu svojo voljo narekovati. Metode, kako ta cilj doseči, so vedno ene in iste in se komplicirajo samo v sorazmerju s komplikacijami, ki se odigravajo na evropski celini. Ta cilj in te metode so odvisne svoj pečat tudi na versko-moralne nazore in praktike Angleža, ki ne ljubi nebotičnih metafizičnih spekulacij, se zadovoljuje s praktično, koristnostno moralno, pa celo v tem oziru ne gre preko mere do kakšnega amoralnega nadčloveštva, marveč ima tudi tu svoje »uzanse«, svoja neizpremenljiva pravila, neko dobro preračunano poštenost (fair play), pri kateri mu dober dobiček vseeno ne odide. Naj so pri krmilu konservativci ali liberalci, smernice in metode angleške zunanje politike se ne izpreminjajo, in če leta 1926. res prevzame vodstvo britanskega kraljestva voditelj delavske stranke, gospod Ramsay Macdonald, zunanji urad bo mislil in delal naprej tako kakor dela že stoletja.

Angleški državniki zagotavljajo, da je njihova glavna naloga po svetovni vojni, da ohranijo svetovni mir. To jim smemo verjeti in se tudi lahko zanesemo na to, da bodo Angleži ta mir kolikor mogoče zagotovili, kajti brez angleškega in ameriškega denarja zadolžena Evropa ne more začeti nobene vojske; in tega denarja ne bo dobila, dokler Angliji in Ameriki ne odplača svojih dolgov. Odplača jih pa lahko le, če par desetletij pridno dela. Tukaj je v prvi vrsti prizadeta Francija, ta druga žrtva sve-

tovne vojne, ki svoje produkcije ne more dvigniti na potrebno višino, ako se z zmago nad Nemčijo ne okoristi tako, kakor se je okoristila Anglija. Dobila je sicer Alzacijo, Lotaringijo, toda to je premalo. Borba za to deželo ni bila toliko borba za njeno nacionalno svobodo, kolikor borba za njene ogromne sklade železa. Ti železni rudniki in topilnice, ki so danes last velike družbe »Comité des Forges«, nimajo prave vrednosti, ako jim manjka premoaga iz bližnjega Poruhrja, ker je 1. vsak drug premoag znatno dražji in 2. ker more le tako silno razvita industrija kakor je poruhrska, kupovati in predelavati lotarinško železo. To in nič drugega je vzrok, da je Francija okupirala Poruhrje. Sedanja francoska vlada zastopa interese »Comité des Forges«, ki se je pred okupacijo pogajal z nemškim premoagovno-kovinskim koncernom Stinnes, da se stvari v svrhu spoznamne eksploatacije francosko-nemški kontinentalni koncern. Ta pogajanja so se razbila, ker je Stinnes Francozom nudil 40% na participaciji, dočim so jih oni zahtevali 60. Da prisilijo nemški koncern do večjih koncesij, so Francozi Poruhrje zasedli. Vsled ogromnih izgub, ki jih prizadeva nemškemu podjetjem okupacija, je Stinnes danes baje postal že mehkejši, dočim nemški ministrski predsednik Cuno, ki zastopa Stinnesu nasprotni koncern »Hapag« (Hamburg-Amerika - Gesellschaft) in A. E. G. (Allgemeine Elektrizitätsgesellschaft), s pasivnim odporom proti Franciji hoče samo preprečiti uresničenje Stinnes-lotarinških načrtov. Zato pa Anglija Cuna na tihem podpira, kajti tudi njej imenovani načrt ne prija. Od tod tihi, toda zelo efektivni odpor Anglije, ne proti francoski okupaciji kot taki, marveč proti cilju, ki ga hoče s tem doseči, to je: monopolizacija največje kovinske industrije na kontinentu od strani Francije + Stinnes, kar bi pomenilo silen udarec za angleško veleobrt. V borbi proti temu načrtu pomaža Angliji razen Cuna tudi konkurenca, ki obstoja med lotarinško C. D. F. in znanim francoskim velevkovinskim podjetjem »Schneider-Creuzot«, ki gleda, kako bi prekrizal račune eventualnemu koncernu med lotarinškimi železnimi baroni in nemškim Judom, kateri ima v svojem žepu večino premoagovnih skladov ter kovinarske obrti Nemčije. Pri vseh teh podjetjih pa je znatno udeležen tudi angleški kapital, ki spretno izrablja to borbo, da bo tudi on udeležen na dobičku, ako in kadar se ta problem reši, ter obenem prepreči, da bi francosko-nemški kontinentalni premoagovno-kovinski trust skonkuriral angleški premoag in kovinske fabrike. Kadar se ta sporazum doseže, se Nemčija in Francija toliko zblížata, da se ni med njima bati tako hitro večjega konflikta, ostaneta si pa obenem po bridkih spominih na okupacijo toliko sovražni, da ni misliti na kakšen tesnejši nemško-francoski politični blok, ki bi se mogel kdaj obrniti proti Angliji. Na ta način se dejanski realni in-

teresi Anglije krijejo s slučajnimi idealnimi momenti, to je: z mirom, ki je potreben, da zopet vzcvete kupčija. To je vsa skrivnost angleške zunanje politike.

Zdaj pa presodimo s tega vidika postopanje Anglije ob bolgarskem prevratu, ki se Jugoslavije najbolj tiče. Agrarno-socialistični režim Anglije ni nič motil, dokler ni zadel ob interese angleških akcionarjev pri bolgarskih velepodjetjih. Pitt svojčas ni napovedal francoski republikli vojske, ker jakobinstvo ni bilo angleškimi lordom všeč in ker so Francozi obglavili svojega kralja, marveč ker je pravočasno uvidel nevarnost nacionalnega in trgovinskega razmaha nove Francije za angleški kolonialni imperij. Istotako je bila usoda Stambolijskega zapečatenja, kakor hitro je poskusil z davčno zakonodajo dobiti vpogled v poslovanje velevkapitala ter tako ogrozati gospodarske koristi velesil na Balkanu. Slučajno se je angleška politika tukaj popolnoma ujemala s francosko, ki obe skušate Bolgarijo dobiti popolnoma v svojo roko. Kajti spričo vzpostavitev Turčije postaja Bolgarija čezdalje bolj važen faktor v računih evropskih velesil na Vzhodu, kamor mislijo Anglija, Amerika in Francija naloziti ogromne kapitale, ki se morajo dobičkanosno obrestovati in se ne smejo izpostavljati nevarnosti socialističnih eksperimentov in vojnih zapletljiv. Amerika se sicer v vse te zadeve naravnost ne vmešava, toda njen veliki kapital podpira tendence evropskega kapitalizma nasproti vsem prevratnim idejam, kakor sta to nedavno odkrito povedala predsednik Harding in njegov poslanik v Rimu Child v nekem svojem slavošpevu na Mussolinija.

Te zunanje-politične smernice velesil, ki so postavljene izključno v službo svoje velike industrije in bančnih koncernov, terjajo od državnikov na Balkanu visokih diplomatskih kvalit. Na eni strani morajo priti tendencam angleškega in francoskega velevkapitala nasproti, na drugi pa ne smejo izgubiti izpred oči končnega cilja zveze vseh balkanskih držav, da se osamosvojijo. Treba je spretno balansirati med Anglijo in Francijo, ki predstavljata danes dva huda konkurenta, katera se pa ne smeta definitivno raziti. Treba je ugoditi močnejšemu, ne da bi se vsled tega odbil slabejši, in ta taktika se mora menjavati s ozirom na to, ali je v danem trenutku na vrhu Anglija ali Francija. Obenem si ni smeti zapirati poti do Rusije in do premaganih držav, ki se morejo, kakor jasno kaže turški in bolgarski zgled, čez noč zopet povzdigniti. Na noben način spričo takega položaja ni na mestu izvajajoča enostransko orientirana, na starih tradicijah sloneča, posebno pa ne edinole na sabljo opirajoča se zunanja politika, kakor so jo spričo dogodkov v Bolgariji zagovarjali pri nas izvestni šovinisti, ki žive v samoprevari, da se po vojni 1914/18 oblika svetovne karte ne bo nikoli več izpremenila. Sicer ne smemo biti krivični in vodstvu na-

šega zunanjega urada odrekati kar vse dobre lastnosti; končno ima tudi ono nekaj zasluga na tem, da so vse večje zunanje politične krize po vojni za nas ugodno potekle, dasi so nas stale ogromno denarja. Kar pa preprečuje našim diplomatom vsak večji in trajnejši uspeh, to so naše prežalostne notranje razmere. Mi nočemo zaenkrat razglabljati, kdo jih je bolj kriv, naglašati pa je treba, da nam inozemstvo pri razpletu naše državne krize ne bo nič pomagalo. Res je, da zlasti Anglija kaže velik interes nad tem, da se naše notranje prilike konsolidirajo, toda ganila ne bo niti mezinca, da si svoj dom boljše uredimo. Bilo bi za njeno svetovno trgovino gotovo velikega pomena, če se mir na Balkanu zagotovi s poravnanjem vseh notranjepolitičnih konfliktov v posameznih državah, toda velesile morejo končno, ako balkanski narodi sami ne pridejo do pameti, svoje koristi tudi v tem slučaju zaščititi in iz naših homatij celo izbiti zase profit, če že ni mogoče drugače. Cosmopolita.

Katoliške zadeve.

Načeloma važno izjavo je obelodanilo ofi cielno glasilo svete stolice, »Osservatore Romano«, v svoji 137. številki 10. junija t. l. Povod k temu je dala izjava poslanca Pestalozza, kateri je izstopil iz Ljudske stranke in se pridružil nedavno od markija Cornaggia osnovani Unione Nazionale Cattolica. Ta odcepek se je namreč od Ljudske stranke ločil, da podpira fašistovsko vladu, ker se v političnem in socialnem pogledu ne strinja več s smernicami Ljudske stranke. Unione Nazionale Cattolica je skrajno desničarska in imenovani poslanec je dejal, da njen program bolj odgovarja duhu krščanstva nego oni Ljudske stranke. Proti slednji izjavi protestira glasilo svete stolice, ker meša čisto politična vprašanja z verskim. Nobena politična stranka, izvaja O. R., nima pravice privedvati si pridevek katoliška in dobesedno pravi: »Mi označujemo tak postopek kot neprimeren in proti njemu protestiramo. Katoliške stranke ni in ne more biti.« Utemeljuje svoje stališče, pravi, »da bi stranka, ako bi hotela zastopati katoliške interese in čuvstva, ne mogla zasledovati katoliških socialnih principov pod lastno individualno odgovornostjo svojih članov ter na podlagi njihove prostovoljne discipline, marveč bi morala biti s cerkveno avtoriteto organsko zvezana. Na ta način bi cerkev zapela v strankarsko-politično delavnost, česar pa cerkev ne sme, ker je onstran strank in nad njimi«. Sveta stolica se je, nadaljuje O. R., obračala že proti

poskusom istovečati delovanje Lj. stranke z delovanjem cerkve; ravnotako mora obžalovati, da se skuša celo ustanovitev nove stranke (Unione Nazionale Cattolica) utemeljiti s tem, da slednja bolj odgovarja katoliškim načelom cerkve nego prva. — Ta izjava glasila svete stolice je načeloma važna, kakor se že na prvi pogled vidi.

Revije in knjige.

Problemi vzgoje najširših plasti našega naroda. — Napisal Franjo Žgeč. — Ljubljana 1923. — Zelo skrbno sestavljeno delce (108 strani), pisano z zelo razvitim socialnim čutom in na podlagi samolastnega opazovanja duševnosti ter potreb kmetijskega in delavskega ljudstva, prekaša vse, kar je bilo v tem oziru dozdej pri nas napisanega. Žal da avtor ne pozna moralnih in vzgojnih vrednot verstva, praktično pa izhaja iz socialnega čuta ljubezni do bližnjega. Ostro se obrača proti sodobni meščanski kapitalistični morali. Njegova sodba o cerkvi pa je enostranska in ne loči med večnim in časovnim. Za probujo našega tako slabo razvitega socialnega čuvstvanja važno razpravo ocenimo prihodnjic podrobno. T.

Zgodovina socializma v Srbiji Napisal Fran Erjavec. V Ljubljani 1923. Izdala in založila Socialna matca. — 56 strani obsega knjižica obsega pregledno zgodovino delavskega gibanja v predvojni Srbiji. Ker je delavsko gibanje samo del političnega in socialnega razvoja v kaki državi, zato podaja pisatelj v kratkih potezah tudi politično in splošno kulturno zgodovino predvojne Srbije. Tako je postala knjižica hvaležno branje za tistega, ki se hoče tudi ob zgledu srbskega naroda poučiti o stari resnici, kako težka, počasna in z žrtvami zvezana je pot do kulture, posebno še pri narodu, ki ga je turška nadvlada vrgla nazaj pod stopnjo izobrazbe, ki jo je zavzemal pred turškim navalom. Razvoj, ki je rabil drugo stoletje, so skušali Srbi dohiteti v nekaj desetletjih. Učili so se večinoma pri ustanoviteljih in voditeljih nemške socialne demokracije. Tudi v razvoju socialne misli pri Srbih igra važno vlogo duhovnik: Vasa Pelagič, toda ne morebiti kot učenec krščanskih socialcev, ampak kot svobodomislec. Pelagič je bil arhimandrit in rektor (pravoslavnega) semenišča v Banji Luki. V Srbiji so mu ponudili škofovsko stolico; on je to odklonil, pač pa je ob priliki procesije, ki jo je vodil sam metropolit Srbije, govoril narodu o »popovskem poneumnjevanju ljudstva«. Ta prizorček jasno kaže, kje bi bilo tudi Srbom treba pričeti. J. D.

Pričujočo številko smo izdali v zmanjšanem obsegu, ker bo prihodnja, katera izide v prvih dneh avgusta meseca, izšla v znatno povečanem obsegu ter bo spričo V. katoliškega shoda izključno posvečena vprašanjem katoliškega življenjskega nazora.

Gospodarska zveza Ljubljana

Prodaja use potrebščine
za delavca, kmeta in
uradnika

Kupuje use poljske pridelke

Izdeluje mesne in mlekar-
ske izdelke useh vrst

Prvo delausko konsumno društvo v Ljubljani

ima bogato izbero manufakture, češke lončene posode, klo-
bukov, usakovrstno špecerijsko blago; v zadružni kleti
na Kongresnem trgu šte. 2 dobro vino po nizki ceni

Frnilne vloge članov obrestuje po 5%

Člani dobe 3% blagovni popust

Pristopnina 10 K, delež 100 K — Prijave sprejema pisarna
na Kongresnem trgu šte. 2 in use zadružne prodajalne

V Vašem interesu je, da postanete član, članica naše zadruga

Najboljše in najtrpežnejše blago kupite pri
oblačilnici za Slovenijo, r. z. z o. z. v Ljubljani

Prodajalne na drobno

Glavno skladišče

so v Stritarjevi ulici šte. 5 in v hiši
„Gospodarske Zveze“ na Dunajski cesti

Je v Ljubljani v „Kreslji“, Lingarjeva
ulica šte. 1, I. nadstropje

Podružnica v Somboru (Bačka), Aleksandrova ulica št. 11

Oglejte si njene zaloge! — Zadržno podjetje! — Svoji k svojim!

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(v lastni palači vis-à-vis
hotela „Union“)

Ljubljana, Miklošičeva cesta 10

Telefon šte. 57

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Šibenik. Ekspozitura: Bled.

Interesna skupnost s Sveopčo Znanlijsko banko d. d. v Zagrebu in njeno
podružnico v Karlovcu ter Gospodarsko banko d. d. v Novem Sadu.

Kapital in rezerve skupno nad 15,000.000 Din. — Pooblaščen prodajalec srečk Drž. razr. loterije.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, kupuje
in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne
knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.